

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de heer P. Blokhuis
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer B. van 't Wout

Onze referentie: 200262

Uw referentie:

Datum: 29 september 2020

Onderwerp: Aanbevelingen naar aanleiding van onderzoek maatwerkmogelijkheden Participatiewet

Van: E. Dannenberg, voorzitter Divosa | T 030 – 233 2337 | edannenberg@divosa.nl

Geachte heren Blokhuis en Van 't Wout,

In het kader van het Actieprogramma Dak- en Thuisloze jongeren heeft Divosa het afgelopen halfjaar gemeenten ondersteund bij het terugdringen van de dakloosheid onder jongeren. Wij deden dat door te beschrijven wat de mogelijkheden voor gemeenten zijn om maatwerk toe te passen binnen de Participatiewet. Het gaat daarbij specifiek om de wettelijke mogelijkheden maatwerk te bieden met betrekking tot:

- de kostendelersnorm;
- de zoekperiode van vier weken voor jongeren tot 27 jaar;
- de lagere norm voor jongeren van 18, 19 of 20 jaar.

Op basis van literatuuronderzoek en interviews met ervaringsdeskundigen en ambtenaren van gemeenten hebben wij de mogelijkheden tot maatwerk in de handreiking Maatwerk Participatiewet voor dak- en thuisloze jongeren beschreven. De handreiking is gepubliceerd op <https://www.divosa.nl/maatwerk-participatiewet-voor-dak-en-thuisloze-jongeren>

De reikwijdte van de handreiking is nadrukkelijk beperkt tot de huidige wettelijke maatwerkmogelijkheden voor jongeren binnen de Participatiewet. In de uitvoeringspraktijk lopen gemeenten echter tegen wettelijke beperkingen van de Participatiewet aan die een adequate ondersteuning aan dak- en thuisloze jongeren belemmeren. In het Gemeentenieuws SZW is een aantal aanvullingen op de wet beschreven, maar deze informatie is onvoldoende bij gemeenten bekend. Ik wil u bij deze graag informeren over een aantal structurele belemmeringen met betrekking tot dak- thuisloze jongeren die gemeenten ervaren en doe op basis van ons onderzoek aanbevelingen om deze belemmeringen weg te nemen.

Kostendelersnorm

Als bijstandsgerechtigden een jongere tijdelijk onderdak wil bieden, merken zij dat vaak meteen in het eigen inkomen. Dat kan het gevolg zijn van de kostendelersnorm of van veranderingen van gemeentelijke belastingen en inkomensafhankelijke toeslagen van de belastingdienst. Velen zien om deze redenen ervan af een jongere in huis te nemen of te houden. Jongeren in kwetsbare situaties kunnen hierdoor een vaste verblijfplaats kwijtraken.

Maatschappelijk gezien is dit een gemiste kans. Er zijn immers huisvestingsmogelijkheden voor deze jongeren, maar er kan geen gebruik van worden gemaakt. Dit terwijl het een groot goed is dat mensen hun huis openstellen voor deze jongeren, zeker in deze tijd waarin huisvesting zeer schaars is en gemeenten juist netwerken rondom kwetsbare jongeren willen inzetten.

Gemeenten hebben de mogelijkheid om de kostendelersnorm tijdelijk niet toe te passen als sprake is van een crisissituatie. Deze mogelijkheid is echter vaak niet voldoende omdat de wachtlijsten voor woonruimte lang zijn, waardoor langdurig - vaak meer dan 12 maanden - een oplossing nodig is. Een tijdelijke ontheffing volstaat dan niet waardoor voor de jongeren een onzekere situatie ontstaat, terwijl juist een stabiele situatie noodzakelijk is voor (herstel naar) zelfstandigheid. Door onzekerheid rond een woonplek raken werk en studie uit het zicht. De onzekerheid wordt versterkt als jongeren buiten de gemeentegrenzen verhuizen en zij in een nieuwe gemeente een nieuwe aanvraag moeten doen.

Om deze onwenselijke situaties te voorkomen adviseert Divosa om de Participatiewet zodanig aan te passen dat afwijking van de kostendelersnorm is toegestaan voor mensen met een bijstandsuitkering die een jongere die in een bijzonder kwetsbare positie verkeert, onderdak willen verschaffen. Het gaat dan specifiek om jongeren bij wie op meerdere terreinen problemen zijn. Voor deze jongeren is het risico op dakloosheid reëel als inwoning niet mogelijk is. Het aanpassen van de wet zou op twee manieren mogelijk zijn, waarbij de eerste optie onze voorkeur heeft:

- Pas de kostendelersnorm enkel toe op de medebewoners en niet op de hoofdbewoner die verantwoordelijk is voor het betalen van de huur of hypotheek. Deze oplossing vraagt om een wijziging van artikel 19a PW.
- Merk deze jongeren niet aan als kostendelende medebewoner. Ook dit vraagt om een wijziging van artikel 19a PW.

Vier weken zoekperiode

Jongeren die een bijstandsuitkering aanvragen, moeten verplicht vier weken op zoek naar werk of scholing. Tijdens deze zoekperiode heeft de jongere geen recht op een voorschot van de uitkering. Jongeren in bijzonder kwetsbare posities kunnen hierdoor dakloos raken omdat zij over geen of onvoldoende inkomsten beschikken om deze vier weken te overbruggen. Deze situatie is zeer onwenselijk. Het zou juist de hoogste prioriteit moeten zijn om de situatie voor deze jongeren te stabiliseren. Alleen zo kunnen jongeren die dak- of thuisloos dreigen te worden zo snel mogelijk aan hun toekomst werken.

Vandaag ging de Tweede Kamer akkoord met de motie waarin GroenLinks de regering verzoekt de zoektermijn van vier weken voor kwetsbare jongeren tot 1 juli 2021 buiten werking te stellen. Dit is een goede tijdelijke aanpassing, die wat Divosa betreft structureel in de wet moet worden vastgelegd.

Divosa adviseert om een uitzondering te maken op de vier weken zoekperiode voor:

- Jongeren die in maatschappelijke opvang verblijven.
- Jongeren die uit detentie komen.
- Jongeren die dakloos zijn en een begeleidingstraject krijgen.

In artikel 41 PW zou tussen het vierde en vijfde lid een lid kunnen worden toegevoegd waarin is geregeld dat voor jongeren in kwetsbare posities (zoals hierboven benoemd) de zoekperiode toegepast kán (niet moet) worden.

Als de vier weken zoekperiode toegepast wordt, is het bovendien nodig om deze tijd te benutten om de situatie van de jongere goed in kaart te brengen en deze te stabiliseren. Zo kan direct na afloop van deze vier weken de hulpverlening daadwerkelijk starten. Hiervoor is tevens een wijziging nodig van artikel 41, achtste lid PW.

Jongerennorm

Medewerkers van gemeenten geven aan dat jongeren regelmatig het contact met hen verbreken omdat ze op straat meer kunnen verdienen dan de uitkering volgens de jongerennorm bedraagt. Het gaat dan bijvoorbeeld om onwenselijke verdiensten uit illegale prostitutie, bedelen of criminaliteit. Uit diverse berekeningen blijkt dat de jongerennorm ontoereikend is om te kunnen voorzien in kosten van onder andere zorgverzekering en huisvesting, als ouders niet in de onderhoudsplicht (kunnen) voorzien.

De Participatiewet biedt ruimte om hierin maatwerk te bieden maar de verschillen tussen gemeenten zijn groot. Voor dak- en thuisloze jongeren, die vaak met meerdere gemeenten te maken hebben, zorgt dit voor veel onzekerheid. Bovendien geven de professionals van de gemeenten aan dat het toepassen van maatwerk veel tijd kost en dat zij graag handvatten zouden willen om maatwerk op de jongerennorm toe te passen.

Divosa adviseert om specifiek voor dak- en thuisloze jongeren handvatten te ontwikkelen voor het aanpassen van de jongerennorm. Hierbij moet helder zijn welke kosten (bij benadering) de jongere moet maken. Dat laat de toepassing van maatwerk onverlet, en geeft de professionals van gemeenten houvast. Hiermee kunnen zij in het merendeel van de gevallen deze handvatten gebruiken waardoor willekeur zo veel mogelijk wordt vermeden. Dit zorgt bovendien voor meer effectiviteit en efficiëntie omdat het leveren van maatwerk tijdrovend is en extra personele inzet kost.

Tot slot

De bovengenoemde belemmeringen zijn helaas niet de enige obstakels bij het voorkomen en terugdringen van dakloosheid onder jongeren. In de handreiking Maatwerk Participatiewet voor dak- en thuisloze jongeren staan verschillende andere belemmeringen beschreven die Divosa veelvuldig uit de interviews met de ervaringsdeskundigen en gemeenten heeft opgetekend. Hierbij is het gebrek aan woonruimte zonder meer het grootste knelpunt.

In deze brief wil ik graag naast de bovengenoemde aanbevelingen ten slotte ingaan op het briefadres. Gemeenten hebben de taak om briefadressen te verstrekken. Jongeren, en overigens ook andere daklozen, hebben een briefadres nodig om een bankrekening, zorgverzekering en een dienstverband te kunnen krijgen en te behouden. Echter, in de wet is niet expliciet niet vastgelegd in welke situaties een briefadres moet worden verstrekt. Gemeenten ervaren hierdoor handelingsverlegenheid. Als een jongere niet (op tijd) een briefadres krijgt, maar nog wel werk heeft, kan dit betekenen een jongere zijn of haar werk verliest. Divosa adviseert daarom in de wet te expliciteren in welke situaties gemeenten een briefadres moeten verstrekken.

De geïnterviewden geven aan hoe ontwrichtend dakloosheid voor jongeren is. Ze noemen daarbij ook de impact die dit heeft op de samenleving. Dak- en thuisloze jongeren vervallen immers eerder in bedelen, criminaliteit en illegale prostitutie. Met de gedane voorstellen hoopt Divosa dan ook niet alleen de kansen van dak- en thuisloze jongeren te vergroten, maar de gehele leefbaarheid in de lokale samenleving te versterken. De voorstellen zijn specifiek voor de doelgroep dakloze jongeren geschreven. Zo blijft de bedoeling van de zoektermijn en de kostendelersnorm behouden en krijgen deze jongeren een betere kans om een zelfstandig bestaan op te bouwen en volwaardig mee te kunnen doen in de samenleving.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, appearing to be "E. Dannenberg".

Erik Dannenberg
voorzitter Divosa